

Alles wat leeft, beweegt.

Hoe het ontginningslandschap
zijn dynamiek terugvindt

Studio(x,y)

Jacopo Grilli / Art of Cities

Beweging als middel voor positieve gezondheid

Het menselijk lichaam bestaat uit een complex systeem van bloedvaten, zenuwen en organen. Alleen wanneer deze systemen goed samenwerken en in beweging blijven, is het lichaam gezond.

Diezelfde logica geldt ook voor het ontginningslandschap.

Mensen, dieren, planten, bodem- en watersystemen vormen samen een dynamisch geheel: een systeem waarin beweging de basis is voor veerkracht en gezondheid.

Alles wat leeft, beweegt.

In de grensregio tussen Zuidoost-Drenthe en Overijssel staat deze natuurlijke beweging onder druk. Klimaatverandering, intensieve landbouw en grootschalige veenontginning hebben vitale processen vertraagd of tot stilstand gebracht.

Water wordt te snel afgevoerd, landbouwgronden drogen uit en sociale netwerken raken versnipperd. De gevolgen zijn zichtbaar in het dagelijks leven: krimp, gezondheidsachterstanden, eenzaamheid en verlies van biodiversiteit.

Daarom benaderen we welzijn als een proces waarin landschap en mens weer in relatie tot elkaar staan. Welzijn ontstaat waar beweging mogelijk is: ontdekken, experimenteren, pionieren, ontmoeten, verbinden, uitwisselen en voor elkaar zorgen.

Het vraagt om investeringen in sociale infrastructuur, een gezonde bodem, lokale productieketens, een robuust watersysteem en informele netwerken tussen bewoners.

Door het ontginningslandschap te herwaarderen willen we de relatie tussen mens en landschap herstellen: fysiek, sociaal en emotioneel.

Ons doel met dit project is om beweging als methodiek zichtbaar te maken in het landschap.

In dit ontwerpend onderzoek wordt *beweging* vertaald in vijf lagen:

Samenleving, Water en bodem, Natuur, Nieuwe waarden en Over grenzen.

Water & Bodem

Samenleving

Over grenzen

Natuur

Lokale Waarden

Van ontginningsgebied naar dynamisch landschap

De visie voor het gebied wordt vertaald naar vijf bewegingen (lagen) die aansluiten bij dynamieken die al in de regio aanwezig zijn. Samen vormen zij een toekomstbeeld voor het ontginningslandschap, waarin de samenhang tussen ruimtelijke structuren, initiatieven en landschappelijke kwaliteiten zichtbaar wordt voor bewoners, sleutelspelers en bestuurlijke organisaties.

Door het ontginningslandschap in het hart van de regio te herwaarderen en te herprogrammeren, krijgt de historische structuur een nieuwe betekenis. Het wordt een drager voor een landschap dat beter bestand is tegen de transitieopgaven van deze tijd en bijdraagt aan het verkleinen van lokale gezondheidsachterstanden.

Om de verschillende lagen te verkennen, hebben we gesprekken gevoerd met deskundigen en experts uit de regio. Hun inzichten hebben geholpen om de holistische strategie te verfijnen tot strategische schakels (kaarten) en maatregelen die als laaghangend fruit kunnen worden ingezet (doorsnede).

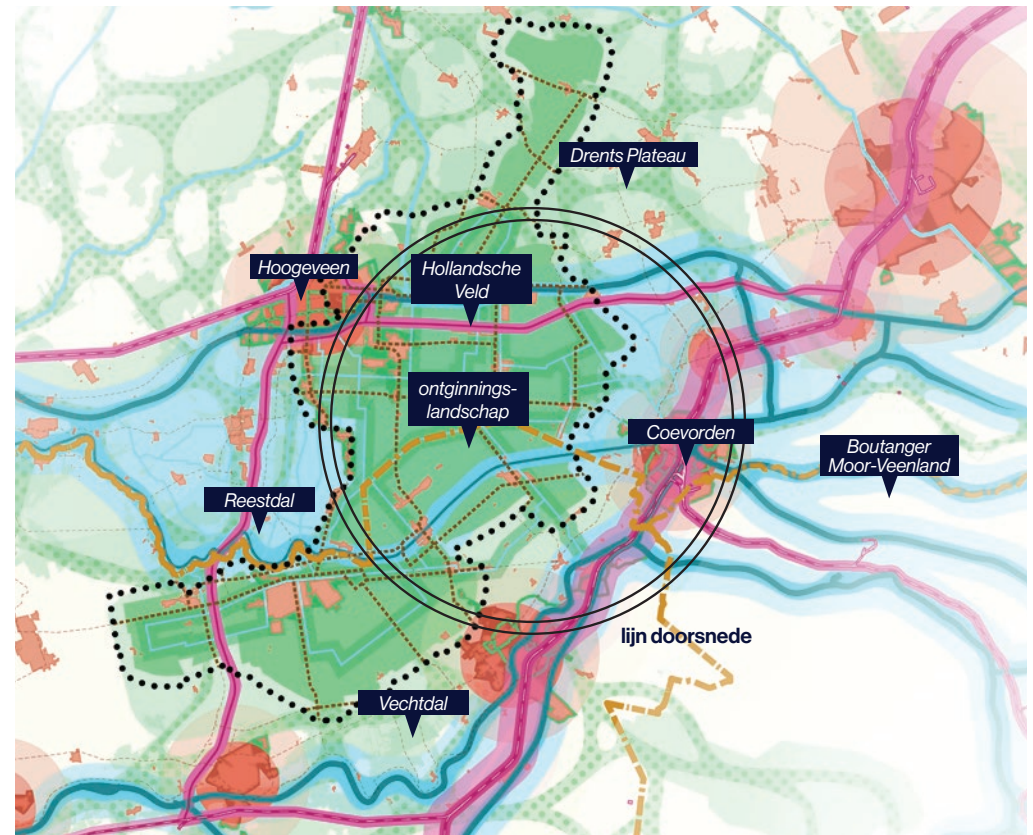
Het project maakt zichtbaar hoe de verschillende onderdelen van het landschap elkaar versterken en hoe bestaande kwaliteiten kunnen worden benut om verandering van binnenuit op gang te brengen.

In een mogelijk vervolg kunnen de doorsnedes worden aangevuld met interventies en ideeën van bewoners, zodat een plan ontstaat waarin iedereen zich kan herkennen en terugvinden.

Onderstaande een overzicht van de deskundigen die zijn benaderd voor aanvullende kennis voor het project:

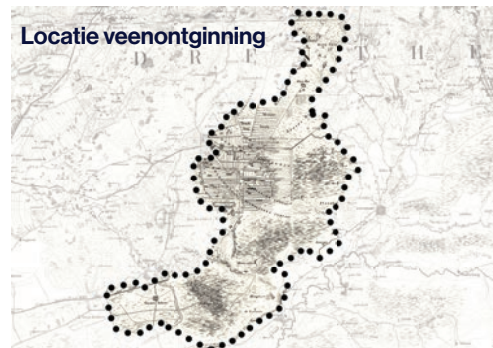
- Arjan Heijmans : biologische boer
- Piet Ziel: stedenbouwkundige en landschapsarchitect (voorheen Gemeente Emmen)
- Eddy Diekema: Waterschap Vechtstromen
- Yvonne Osseforth-Leenders: NMF Drenthe
- Thom de Bont: Stichting Het Landschap van de Toekomst
- Dennis Vegter: onderzoeker circulaire ketens, NHL Stenden Hogeschool
- Rein Jonkhans : coördinator Kaderichtlijn Water, Provincie Overijssel
- Ryan Nijzink: rentmeester, a.s.r. real estate
- Kees Jansen: stadsfilosoof, Provincie Overijssel

Visiekaart – Een dynamisch ontginningslandschap

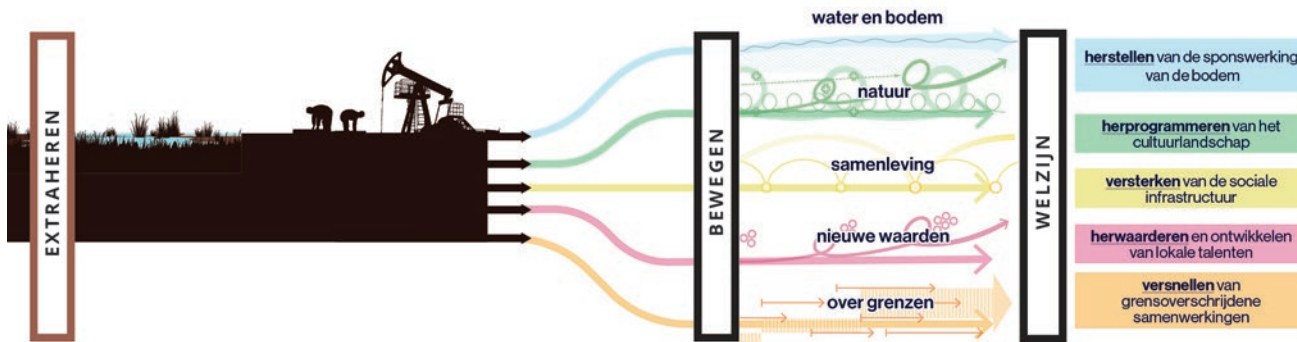

Doorsnede door het landschap:

het zichtbaar maken van wisselwerkingen tussen de 5 bewegingen

Beweging als antwoord op systeemveranderingen

Van extraherende systemen...

naar een dynamisch landschap

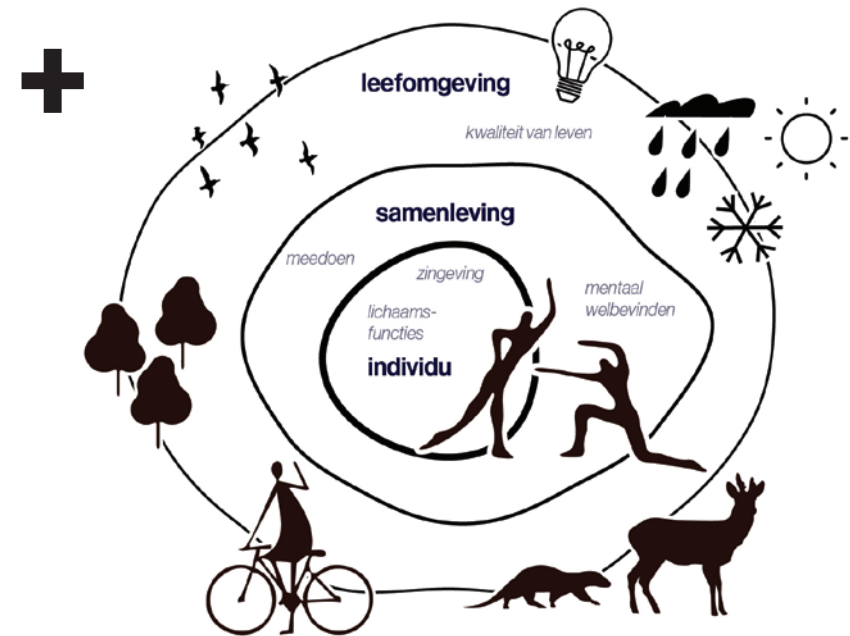
Ons doel is om toekomstplannen te ontwikkelen waarin bewoners en gebruikers van het landschap zich herkennen. In de regio zijn al veel waardevolle initiatieven zichtbaar; als ontwerpers versterken we de ruimtelijke condities die deze bewegingen mogelijk maken.

We bouwen voort op dynamieken die al aanwezig zijn, zoals **informele sociale netwerken, verenigingen van plaatselijk belang, wandel- en recreatienetwerken en boeren die experimenteren met nieuwe vormen van landgebruik**. Deze bestaande dynamiek vormt de basis voor een landschap dat zich van binnenuit kan vernieuwen.

De vijf bewegingen ondersteunen de transitie van extraherende systemen naar een landschap dat **water en bodem herstelt, het cultuurlandschap herwaardeert en ruimte biedt aan regionale talenten**.

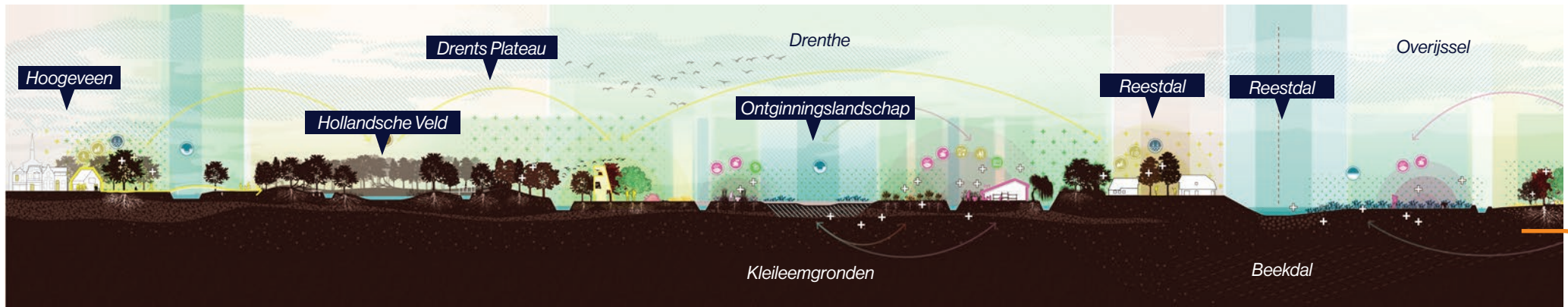
Deze bewegingen raken drie niveaus: **het individu, de gemeenschap en de leefomgeving**. Samen vormen zij de basis voor het ontwikkelen van welzijn.

De zes pijlers van positieve gezondheid (*lichaamsfuncties, mentaal welbevinden, zingeving, kwaliteit van leven, meedoen en dagelijks functioneren*) sluiten aan op deze drie lagen. Zo ontstaat een tastbare manier om te werken aan een toekomstbestendig landschap dat de voorwaarden schept voor positieve gezondheid.

Het ontwikkelen van welzijn linken aan de zes pijlers van positieve gezondheid.

Een landschap van onderlinge wisselwerkingen

Het landschap van Zuidoost-Drenthe en Overijssel kent veel variatie: van beekdalen en zand- tot kleigronden, en van landgoederen, bosbouw en recreatiegebieden tot productielandschappen.

In het hart van dit gebied ligt de veenontginning met het ruime, grootschalige productielandschap, dat de verschillende landschapsstructuren en gebruiksfuncties met elkaar verbindt.

Om de wisselwerkingen tussen de verschillende bewegingen in het landschap zichtbaar te maken, is een doorsnede van vijftien meter getekend door de diverse landschaps- en bodemtypes.

Van Hoogeveen tot Coevorden, van het Hollandsche Veld door de nieuwe ontginningslandschappen, zandgronden en beekdalen, langs het esdorpenlandschap en tot aan het bedrijventerrein langs de Duitse grens.

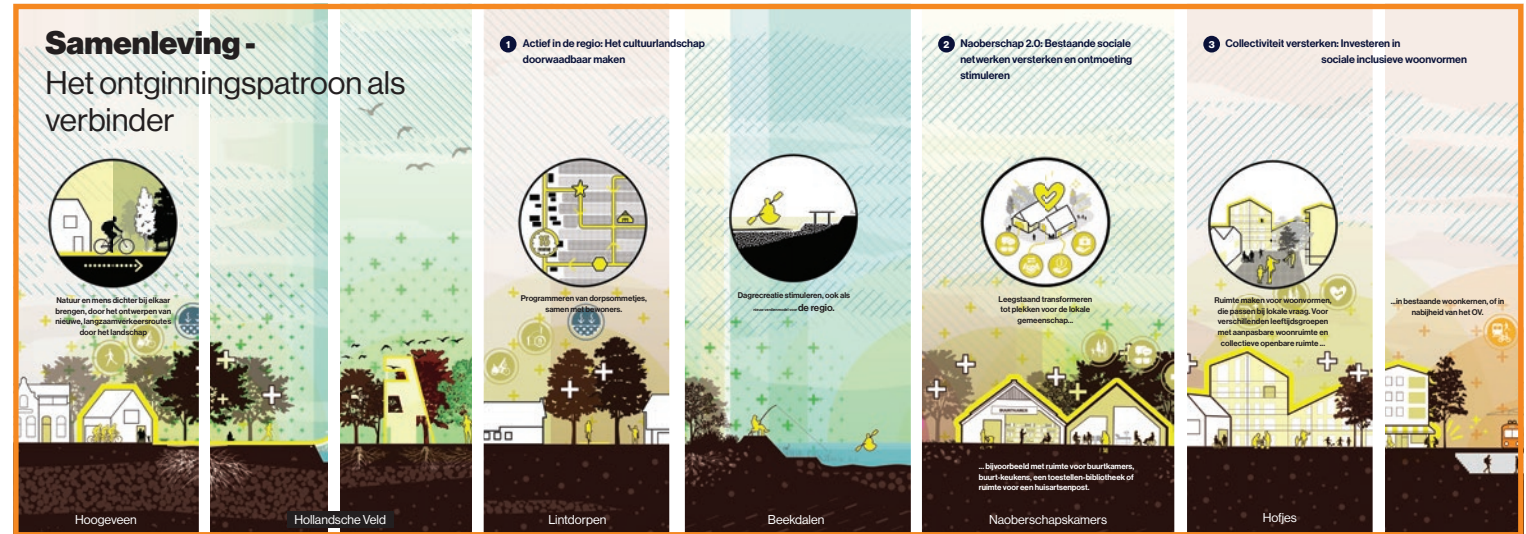
Het combineren van de verschillende bewegingen zorgt voor gunstige wisselwerkingen die het landschap als geheel versterken.

Vertaling naar tastbare, ruimtelijke ingrepen per beweging

5 bewegingen vertalen naar **strategische schakels** en **ruimtelijke ingrepen**

In de doorsnede worden de vijf bewegingen vertaald naar **tastbare ruimtelijke ingrepen**: laaghangend fruit dat samen leidt tot een zichtbare en voelbare verandering in het landschap. Deze ingrepen zijn ontworpen in samenwerking met deskundigen uit de regio.

Samenleving

Het ontginningspatroon als verbinder

Sociaal contact houdt mensen mentaal en fysiek gezond, en het deelnemen aan sociale activiteiten geeft zingeving en verhoogt de kwaliteit van leven.

Het gebied kende in het verleden het naoberschap: informele netwerken van wederkerige hulp en zorg tussen naobers. In de afgelopen decennia zijn deze netwerken deels verdwenen.

Het terugbrengen van deze informele zorgstructuren kan onder andere door bestaande buurtvoorzieningen, zoals dorpshuizen, opnieuw te activeren en laagdrempeliger toegankelijk te maken, ook voor bewoners die niet zijn aangesloten bij verenigingen.

Het wordt een intergenerationeel verhaal: zoeken naar plekken en momenten waarop verschillende generaties elkaar fysiek ontmoeten. Door beweging en ontmoeting te integreren in het alledaagse leven blijven bewoners gezond, verbonden en zelfstandig.

Het fijnmazige wijkenpatroon kan worden ingezet als langzaamverkeersnetwerk dat verschillende plekken met elkaar verbindt en bereikbaar maakt met de fiets, terwijl de linten kunnen worden geprogrammeerd voor recreatie, ontmoeting, zorg en beweging.

Mogelijke sleutelspelers

Bewoners

GGD en
zorgcentra

Verenigingen
plaatselijk belang

Gemeentes

Woningbouw-
coöperaties

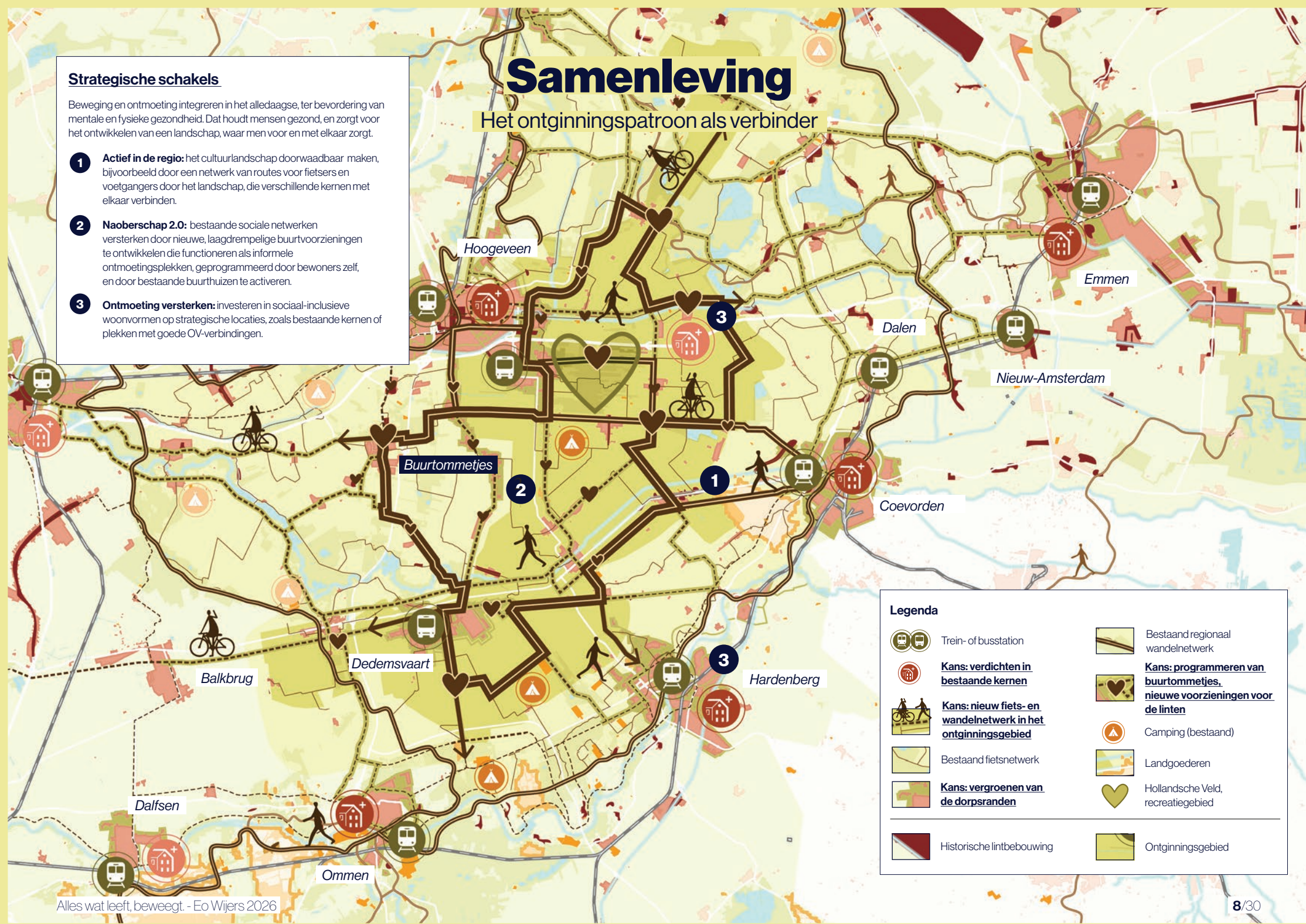
Strategische schakels

Beweging en ontmoeting integreren in het alledaagse, ter bevordering van mentale en fysieke gezondheid. Dat houdt mensen gezond, en zorgt voor het ontwikkelen van een landschap, waar men voor en met elkaar zorgt.

- 1 Actief in de regio:** het cultuurlandschap doorwaadbaar maken, bijvoorbeeld door een netwerk van routes voor fietsers en voetgangers door het landschap, die verschillende kernen met elkaar verbinden.
- 2 Naoberschap 2.0:** bestaande sociale netwerken versterken door nieuwe, laagdrempelige buurtvoorzieningen te ontwikkelen die functioneren als informele ontmoetingsplekken, geprogrammeerd door bewoners zelf, en door bestaande buurthuizen te activeren.
- 3 Ontmoeting versterken:** investeren in sociaal-inclusieve woonvormen op strategische locaties, zoals bestaande kernen of plekken met goede OV-verbindingen.

Samenleving

Het ontginningspatroon als verbindende

Legenda

	Trein- of busstation		Bestaand regionaal wandelnetwerk
	Kans: verdichten in bestaande kernen		Kans: programmeren van buurtommetjes, nieuwe voorzieningen voor de linten
	Kans: nieuw fiets- en wandelnetwerk in het ontginningsgebied		Camping (bestaand)
	Bestaand fietsnetwerk		Landgoederen
	Kans: vergroenen van de dorpsranden		Hollandsche Veld, recreatiegebied
	Historische lintbebouwing		Ontginningsgebied

Samenleving - Het ontginningspatroon als verbinder

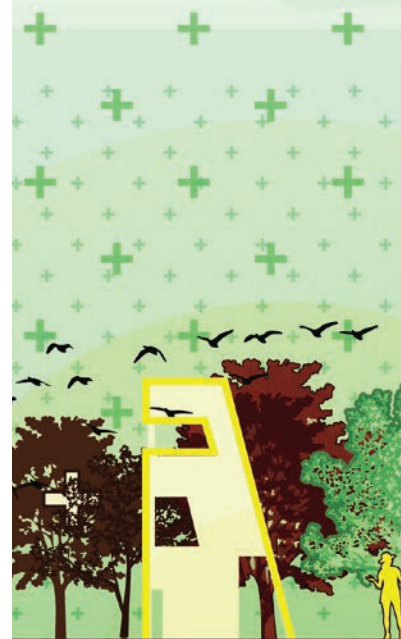
Natuur en mens dicht bij elkaar brengen, door het ontwerpen van nieuwe, langzaamverkeersroutes door het landschap

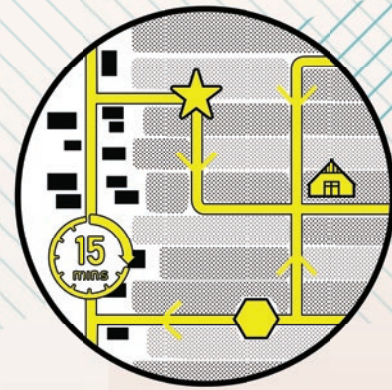
Hoogeveen

Hollandsche Veld

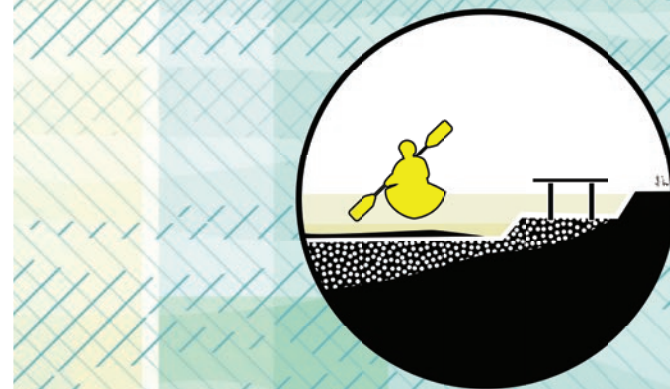
1 Actief in de regio: Het cultuurlandschap doorwaadbaar maken

Programmeren van buurtommetjes, samen met bewoners.

Lintdorp

Dagrecreatie stimuleren, ook als nieuw verdienmodel voor de regio.

Beekdalen

2 Naoberschap 2.0: Bestaande sociale netwerken versterken en ontmoeting stimuleren

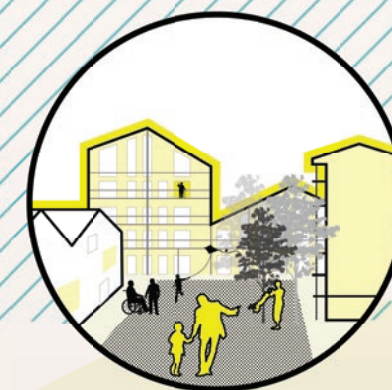
Activeren van dorpslinten tot collectieve plekken

... bijvoorbeeld met ruimte voor laagdrempelige buurtkamers of vergaderboerderijen, buurt-keukens, een toestellen-bibliotheek of ruimte voor een huisartsenpost.

Naoberschapskamers

3 Collectiviteit versterken: Investeren in sociale-inclusieve woonvormen

Ruimte maken voor woonvormen, die passen bij lokale vraag. Voor verschillende leeftijdsgroepen met aanpasbare woonruimte en collectieve openbare ruimte ...

Hofjes

...in bestaande woonkernen, of in nabijheid van het OV.

Water en Bodem

De waterakku als lange-termijn investering

Een gezond water- en bodemsysteem is een belangrijk ingrediënt voor het welzijn van iedereen die in dit gebied leeft. Water draagt bij aan de weerbaarheid van het landschap.

Het zorgt voor verkoeling in de buitenruimte en verbindt de verschillende historische landschapslagen via het historische wijkenpatroon, van het Hollandsche Veld in het noorden tot het Vechtdal in het zuiden. Een vitale bodem ondersteunt de lokale biodiversiteit en vormt het fundament voor het productielandschap.

In het ontginningslandschap is de natuurlijke sponswerking grotendeels verdwenen. Om toekomstige generaties te beschermen tegen verdroging en extremere klimaatomstandigheden, is het belangrijk om te investeren in het herstel van de grondwatervoorraad en in een water- en bodemsysteem dat water langdurig kan vasthouden

Mogelijke sleutelspelers

Eigenaren
landbouwgronden

Waterschappen

Drinkwater-
bedrijven

Gemeentes

Provincies i.s.m.
Rijkswaterstaat

Strategische schakels

De waterakku als een lange-termijn investering in een gezond en toekomstbestendig water- en bodemsysteem, dat de regio onafhankelijker maakt van het IJsselmeer als zoetwatervoorziening.

- 1 Infiltratiecapaciteit verhogen op voedselarme gronden,** door verbeteringen van de bodemstructuur, organisch gehalte in de grond zorgt voor verbetering van de natuurlijke sponswerking.
- 2 Water vasthouden,** bijvoorbeeld ondergronds door gebruik te maken van de klei-leemlaag als waterbuffer.
- 3 Hemelwater laten infiltreren op zandgronden,** bijvoorbeeld door aanleg van vloeivelden of het ontharden van bebouwde kernen.
- 4 Waterafvoer vertragen** stroomopwaarts, bijvoorbeeld door het inpassen van natuurvriendelijke oevers of het aanleg van oibossen

Water en Bodem

De waterakku als lange-termijn investering

Legenda

	Zandgronden		Ontginningsgebieden
	Kans: aanplant droogteresistente gewassen op zandgronden		Grondwaterpeil verhogen
	Infiltreren		Kans: bodemgezondheid verbeteren om water vast te houden
	Kans: aanleg vloeivelden op zandgronden		Kans: pionieren met natte teelt
	Beekdalen		Kans: water bufferen op klei-leemgronden
	Uiterwaarden		Kans: waterkwaliteit verbeteren
	Kans: aanleg natuurvriendelijke oevers veenvaarten		Waterrijke natuurgebieden
			Kans: ontluizen/heropenen historische waterstructuren

Water en Bodem - De waterakku als lange-termijn investering

- 1** Infiltratiecapaciteit verhogen op
voedselarme gronden door de
bodemkwaliteit te verbeteren.

Esdorpenlandschap

Bebossing met diepwortelende
gewassen, om water vast te
houden op zandige grond.

Organische gehalte verbeteren
in de grond, om sponswerking te
stimuleren

Zandgronden Overijssel

Ontginningsgebied
Hollandsche Veld

Inzet stuwen, om grondwaterpeil om
hoog te brengen en minder water af te
voeren.

Ontginningsgebieden

Kleileemgronden inzetten
om hemelwater tijdelijk te bufferen

10% van de
landbouwpercelen
ontwikkelen tot natte teelt

Kleileemgronden

- 3** Hemelwater laten infiltreren op zandgronden

Reestdal

Aanleg van vloeivelden om water
grootschalig te laten infiltreren

Beekdal en zandgronden

- 4** Waterafvoer vertragen stroomopwaarts

Vechtdal

Natuurvriendelijke oevers, met
oeverbeplanting, om water minder
snel af te laten stromen

Stimuleren ontwikkeling van
oobossen op een aantal plekken
langs uiterwaarden

Beekdal

Natuur

Een nieuw bouwplan voor het cultuurlandschap

Nabijheid van natuur heeft een positief effect op het welzijn van bewoners. Een groene leefomgeving draagt bij aan de kwaliteit van leven en het mentale welbevinden, terwijl gezond en toegankelijk voedsel uit de regio het dagelijkse voedselpalet verrijkt.

Door de grenzen tussen natuur, cultuurlandschap en de gebouwde omgeving te verzachten, ontstaat een landschap dat uitnodigt tot ontmoeten, bewegen en herstellen. Natuur wordt geen bestemming, maar iets wat je omringt en waar je onderdeel van bent. De vraag is hoe we de belevingswaarde van het landschap kunnen vergroten, zodat het een plek wordt waar mensen graag hun vrije tijd doorbrengen.

Tegelijkertijd staat het cultuurlandschap onder druk. De vraag hoe we de bodem gezond en vruchtbaar houden voor toekomstige generaties boeren is urgenter dan ooit. De landbouwgemeenschap beschikt over generaties aan kennis over het bewerken van voedselarme gronden, maar staat nu voor de opgave om samen te pionieren en van elkaar te leren.

Het cultuurlandschap vormt een belangrijk onderdeel van de lokale identiteit, diep geworteld in de geschiedenis van de veenontginning. Boeren hebben hier generaties lang geïnvesteerd in het vruchtbaar maken van de grond. Het behoud en herstel van deze cultuurhistorische structuren versterkt de identiteit van de plek en draagt eraan bij dat het ontginningsgebied zich ontwikkelt tot een ecosysteem dat het cultuurlandschap verbindt met de omliggende natuurnetwerken.

Mogelijke sleutelspelers

**Samenwerkingsverbanden,
zoals Boer Burger
Natuur Drenthe**

**Gemeentes
(Landschapsbeheer)**

**Natuur- en
Milieufederatie
Drenthe**

Staatsbosbeheer

Natuurmonumenten

Natuur

Een nieuw bouwplan voor het cultuurlandschap

Strategische schakels

Het ontwikkelen van een nieuw bouwplan voor het cultuurlandschap, gebaseerd op vierde gewassen, stimuleert een landschap waarin landbouw, natuurontwikkeling en gezondheid elkaar versterken. Een veerkrachtig en leefbaar cultuurlandschap rust op verschillende strategische schakels, zoals:

- 1 Verzachten van de grenzen tussen mens, natuur en het cultuurlandschap.** Het landschap laagdrempelig leefbaar maken en onderdeel laten worden van het alledaagse, bijvoorbeeld door kruisbestuiving met onderwijs, dagbesteding en recreatie
- 2 Herwaarderen van het ontginningspatroon,** bijv. door het terugbrengen van kleinschalige percelenstructuur voor de landbouw.
- 3 Herstel van cultuurhistorische landschapselementen,** zoals houtwallen, meidoornhagen en poelen om het landschap droogterresistent te maken.
- 4 Een gezonde en vruchtbare bodem als ecosysteem,** die het cultuurlandschap en de omliggende natuurnetwerken (NNN) met elkaar verbindt.

Legenda

	Het vierde gewas: droogterresistent hout en voedselbossen		Het vierde gewas, ontginningsgebieden: Vlas
	Bestaande beboste gebieden		Ontginningsgebieden
	Kans: versterken ecologische corridors, bijv. door bossenstrategie		Historisch ontginningspatroon terugbrengen
	Het vierde gewas: natte teelt		Het vierde gewas, zandgronden: Sorghum
	Natuurnetwerken Nederland		Zandgronden
			Natura2000 gebieden
			Uiterwaarden

Holtingerveld

Dwingelderveld

Hollandsche Veld

Steenberger Oosterveld

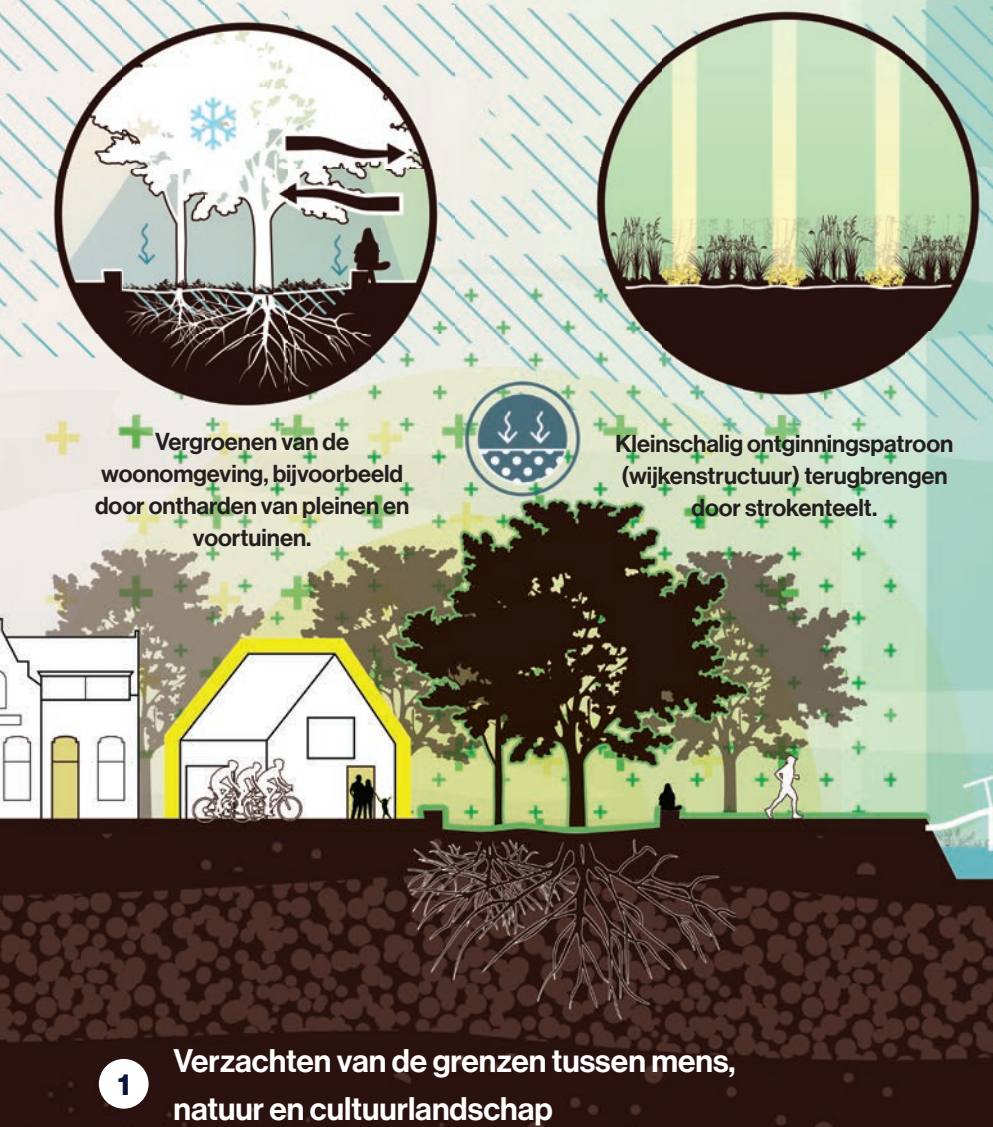
Landgoed De Groote Scheere

Vecht- en Beneden-Reggegebied

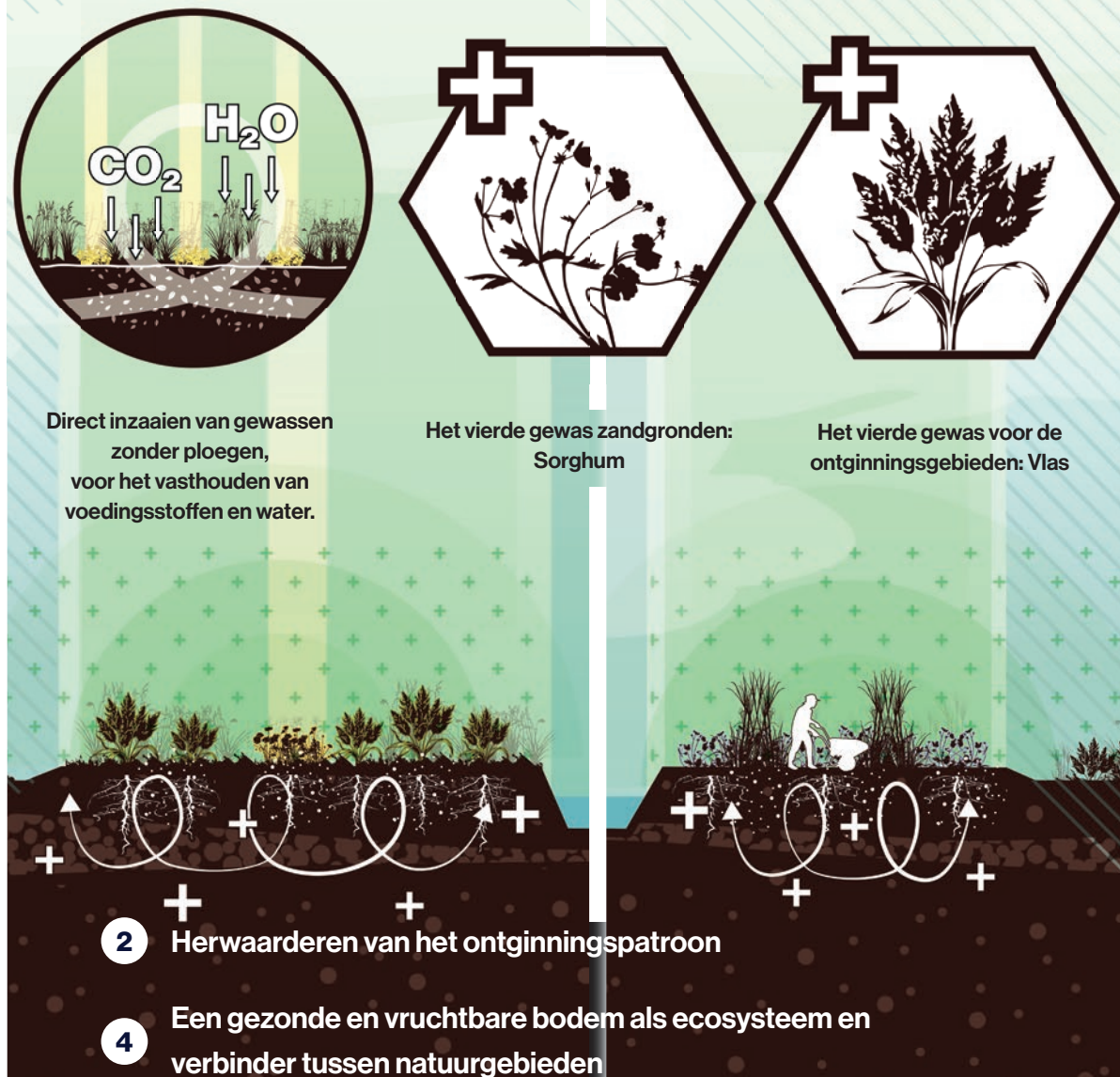
Uelsener Berge

Bargerveen

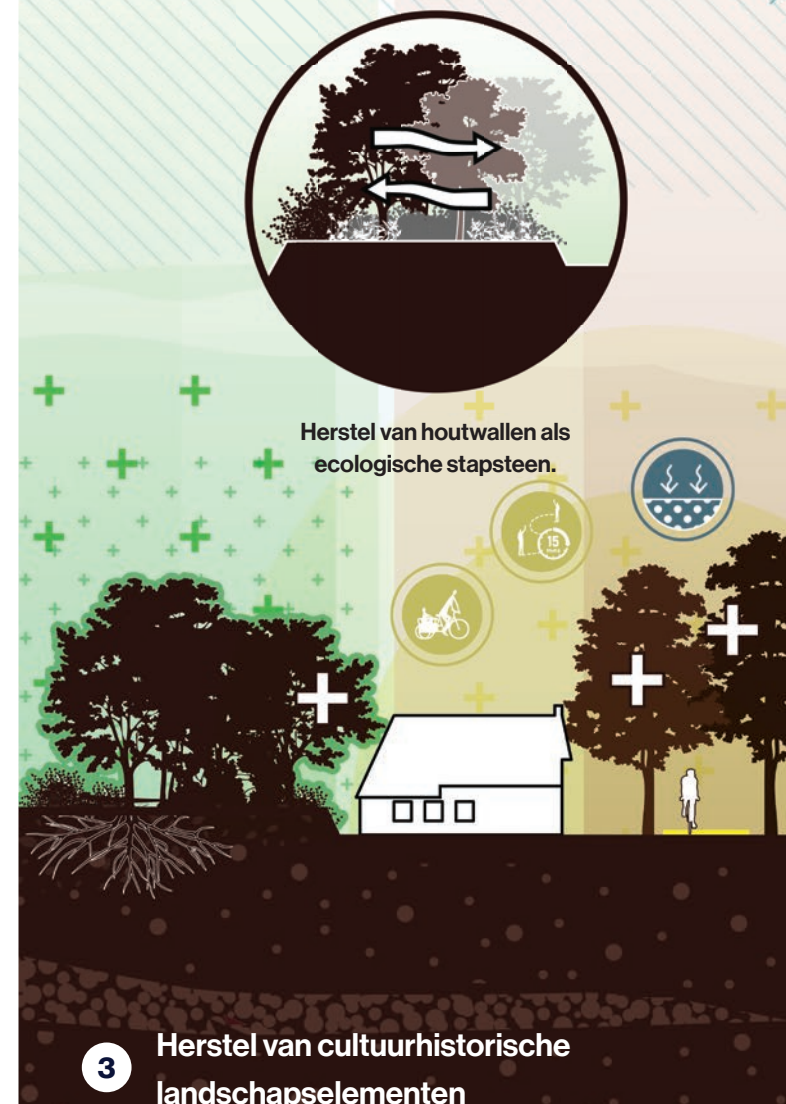
Natuur - Een nieuw bouwplan

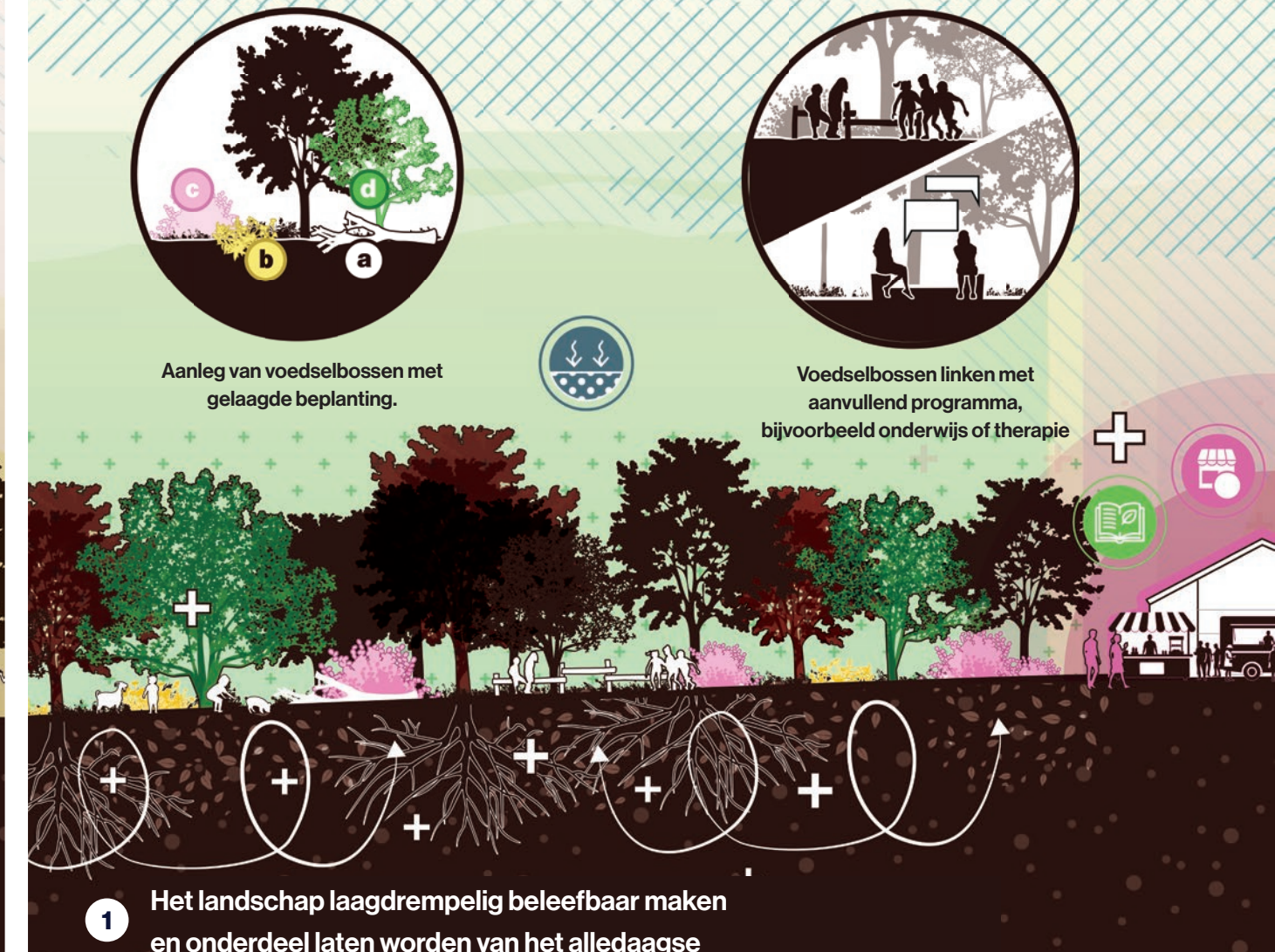
Hoogeveen

Ontginningslandschap

Lintdorp

Zandgronden Overijssel

Lokale Waarden

Nieuwe regionale ketens

Door het verbeteren van persoonlijke ontwikkelkansen ervaren bewoners hun heimat als een plek waar ruimte is om te groeien, te experimenteren en nieuwe wegen in te slaan.

Het versterken van de regionale economie begint bij het benutten van de talenten die al in het gebied aanwezig zijn: van vakmanschap in de maakindustrie en logistiek tot kennis over regeneratieve landbouw en het produceren van hernieuwbare grondstoffen. Ons idee is het ontwerpen van nieuwe, lokale productieketens om een regionaal samenwerkingsverband tussen ondernemers te laten ontstaan, waarin iedere producent en maker een faire bijdrage verdient.

Steden zoals Coevorden wordt geen doorlooppunt, maar een bestemming voor talentontwikkeling.

Een belangrijke opgave hierbij is het creëren van een infrastructuur die jonge generaties uitnodigt om te blijven: een omgeving waarin experimenteren en ondernemerschap vanzelfsprekend zijn.

Mogelijke sleutelspelers

**Boeren en ondernemers
uit de regio**

**Lokale
ondernemersverenigingen
voor MKB**

**Eigenaren en
beheerders
bedrijventerreinen**

**Kenniscentra,
zoals DOC33**

**Onderwijsinstellingen
voor MBO en HBO**

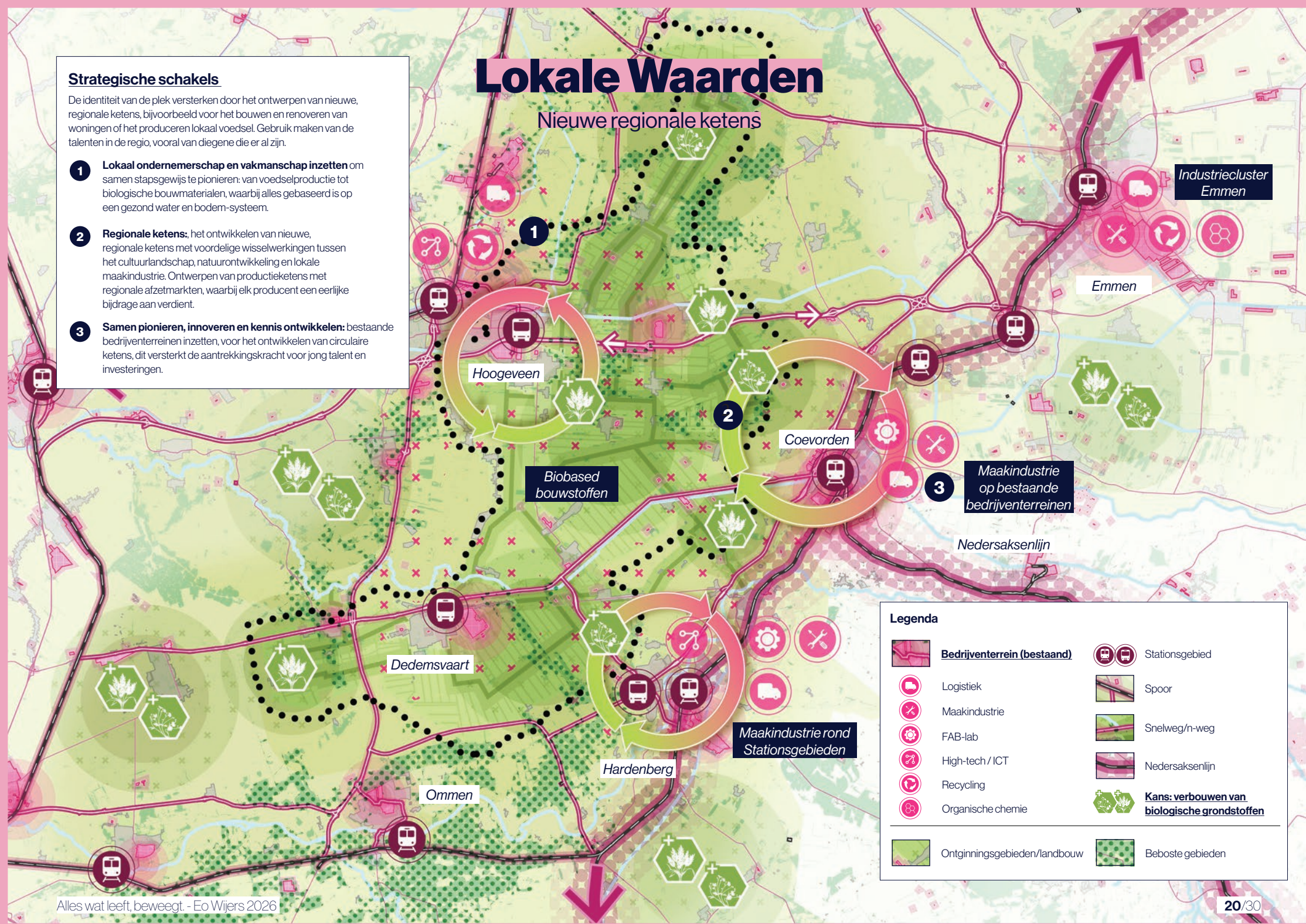
Strategische schakels

De identiteit van de plek versterken door het ontwerpen van nieuwe, regionale ketens, bijvoorbeeld voor het bouwen en renoveren van woningen of het produceren lokaal voedsel. Gebruik maken van de talenten in de regio, vooral van diegene die er al zijn.

- 1 Lokaal ondernemerschap en vakmanschap inzetten** om samen stapsgewijs te pionieren: van voedselproductie tot biologische bouwmaterialen, waarbij alles gebaseerd is op een gezond water en bodem-systeem.
- 2 Regionale ketens:** het ontwikkelen van nieuwe, regionale ketens met voordelige wisselwerkingen tussen het cultuurlandschap, natuurontwikkeling en lokale maakindustrie. Ontwerpen van productieketens met regionale afzetmarkten, waarbij elk producent een eerlijke bijdrage aan verdient.
- 3 Samen pionieren, innoveren en kennis ontwikkelen:** bestaande bedrijventerreinen inzetten, voor het ontwikkelen van circulaire ketens, dit versterkt de aantrekkingskracht voor jong talent en investeringen.

Lokale Waarden

Nieuwe regionale ketens

Legenda

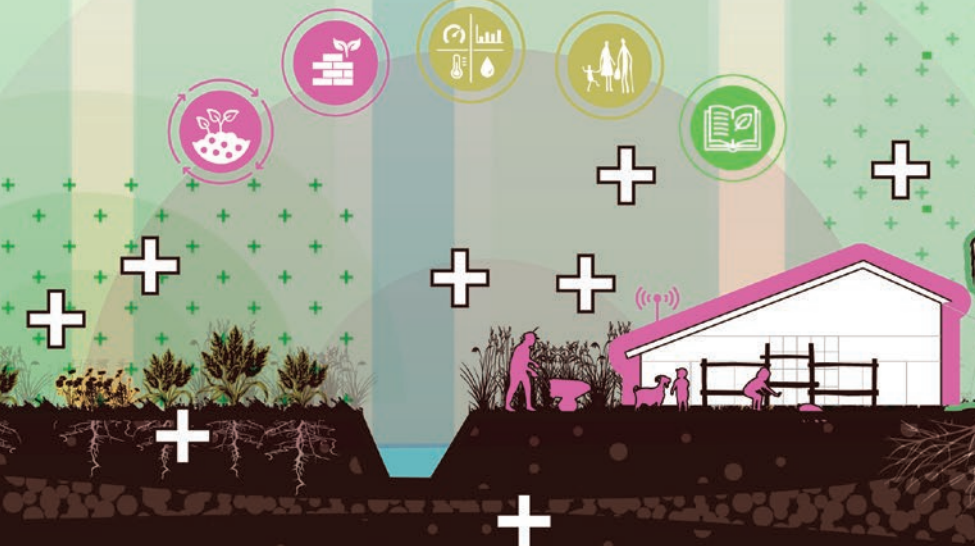
	Bedrijventerrein (bestaand)		Stationsgebied
	Logistiek		Spoor
	Maakindustrie		Snelweg/n-weg
	FAB-lab		Nedersaksenlijn
	High-tech / ICT		Kans: verbouwen van biologische grondstoffen
	Recycling		Beboste gebieden
	Organische chemie		
	Ontginningsgebieden/landbouw		

Lokale Waarden - Nieuwe ketens

- 1 Lokaal ondernemerschap en vakmanschap inzetten om samen stapsgewijs te pionieren

Vierde gewassen (zoals sorghum) hebben diverse toepassingen en kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van nieuwe productieketens voor voedsel en hernieuwbare grondstoffen.

Productie van regionale bouwmaterialen

Toepassen van lokale, hernieuwbare bouwmaterialen voor het bouwen of renoveren van woningen.
Ontwikkelen van een herkenbare architectuur die past bij de regionale identiteit.

Lokale woningbouw

- 2 Het ontwikkelen van nieuwe, regionale ketens tussen het cultuurlandschap, natuur en de lokale maakindustrie.

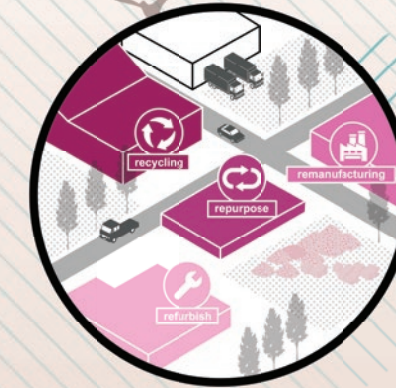
Doorontwikkelen van de ketens, bijv. stimuleren van consumptie van lokale producten via coöperatieve (super)markten of horeca.

Samen (circulaire) werkplaatsen ontwikkelen, bijvoorbeeld op boerderijen

Regionale voedselketens

- 3 Bestaande bedrijventerreinen inzetten voor het ontwikkelen van nieuwe ketens

Ruimte reserveren voor maakindustrie op bestaande bedrijventerreinen, zodat elke stap van de ketens binnen de regio blijft.

Maakindustrie op bestaande bedrijventerreinen

Ontwikkelen van ecosystemen, die bijdragen aan het delen en uitwisselen van kennis en talenten, energie en grondstoffen.

Over Grenzen

Regionale samenwerking stimuleren
boven grenzen heen

Gezondheid en welzijn ontstaan niet op kleine schaal alleen, maar zijn afhankelijk van bovenregionale systemen en overheden.

Water- en bodemsystemen kennen geen grenzen, daarom moeten samenwerkingen worden gestimuleerd tussen waterschappen, provincies en partners over landsgrenzen heen, zodat gezamenlijke doelen kunnen worden vastgesteld voor gezondheid, waterkwaliteit, bodemgezondheid en grondwaterbeschikbaarheid.

Mogelijke sleutelspelers

**Gemeentes, en Provincies,
Landkreise en Länder
(Duitsland)**

**Regionale
vervoersorganisaties,
zoals Arriva**

**Waterschappen
en Wasser- en
Bodenverbände (Duitsland)**

**Natuurorganisaties,
zoals Staatsbosbeheer,
Natuurmonumenten, NABU en
Naturschutzstiftung Emsland**

MinlenW

Strategische schakels

Gezondheid, ontwikkelingskansen en een robuust water- en bodemsysteem zijn grensoverschrijdend. Daarom is samenwerking tussen verschillende belanghebbenden essentieel, zodat gezamenlijke en grensoverschrijdende doelen kunnen worden vastgesteld.

- 1 De Nedersaksenlijn inzetten als nieuw economisch ruggengraat**, voor een uitwisseling van lokaal talent en verbeterde bereikbaarheid van de regio.
- 2 Grensoverschrijdend samenwerken aan een gezond water- en bodemsysteem**, als basis voor een toekomstbestendig en veerkrachtige regio.
- 3 Ontwerpen aan een landschap, die regio's, verschillende mentaliteiten en lokale identiteiten met elkaar verbindt.**

Over Grenzen

Regionale samenwerking stimuleren
boven grenzen heen

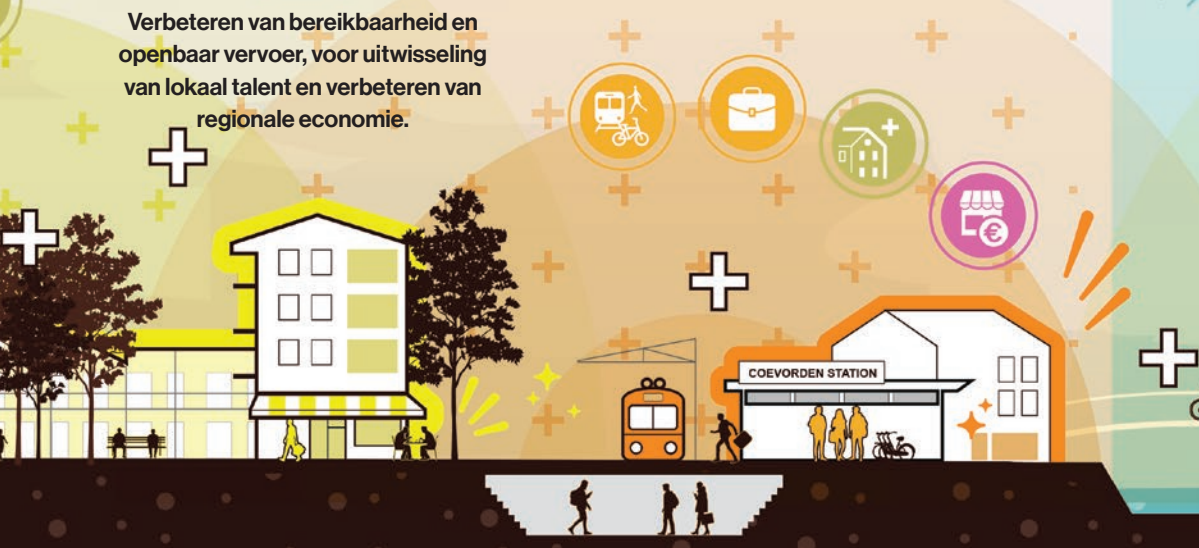

Over Grenzen - Regionale samenwerking stimuleren over grenzen heen

1 De Nedersaksenlijn als nieuw economisch ruggengraat

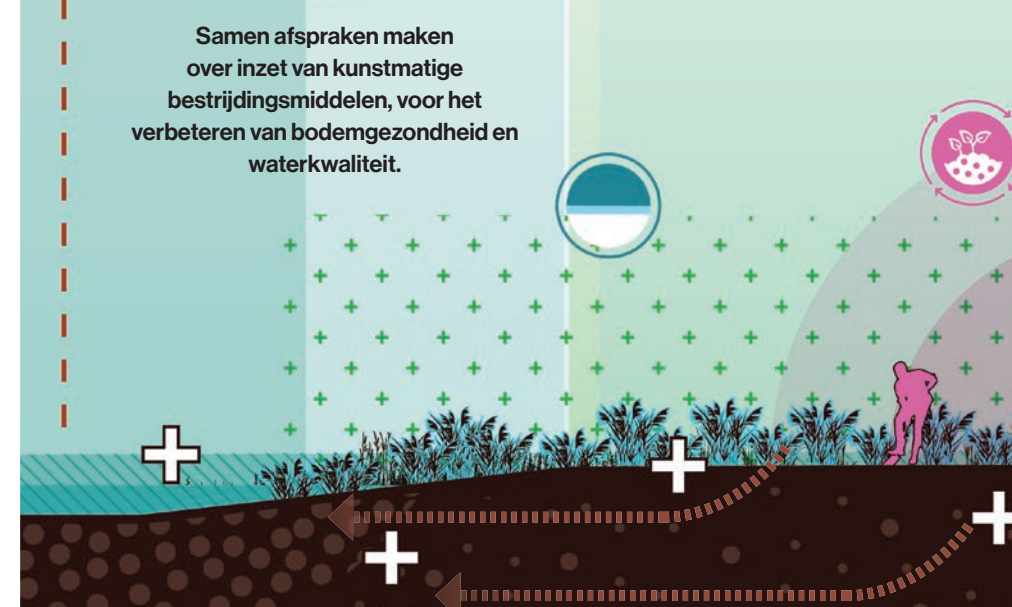
Verbeteren van bereikbaarheid en openbaar vervoer, voor uitwisseling van lokaal talent en verbeteren van regionale economie.

Stationsgebied Coevorden

Samen afspraken maken over inzet van kunstmatige bestrijdingsmiddelen, voor het verbeteren van bodemgezondheid en waterkwaliteit.

Landbouwgronden

2 Grensoverschrijdend samenwerken aan een gezond water- en bodemsysteem als basis voor een toekomstbestendige en veerkrachtige regio.

Het initiëren van een Regionale Regietafel om gezamenlijke afspraken te maken voor een gezond, grensoverschrijdend watersysteem, bijvoorbeeld in aansluiting op de EU Water Framework Directive.

Ondernemers, beleidsmakers en experts uit de verschillende regio's laten samenwerken aan opgaven zoals gezondheid, waterkwaliteit en landbouw

Grensgebieden, bijv.: NL - Duitsland, Drenthe - Overijssel, Waterschap Vechtstromen - Drents Overijsselse Delta

3 Ontwerpen aan een landschap dat regio's, verschillende mentaliteiten en lokale identiteiten met elkaar verbindt..

Stimuleren van dagrecreatie en extensief toerisme tussen de verschillende moeras- en ontginningslandschappen.

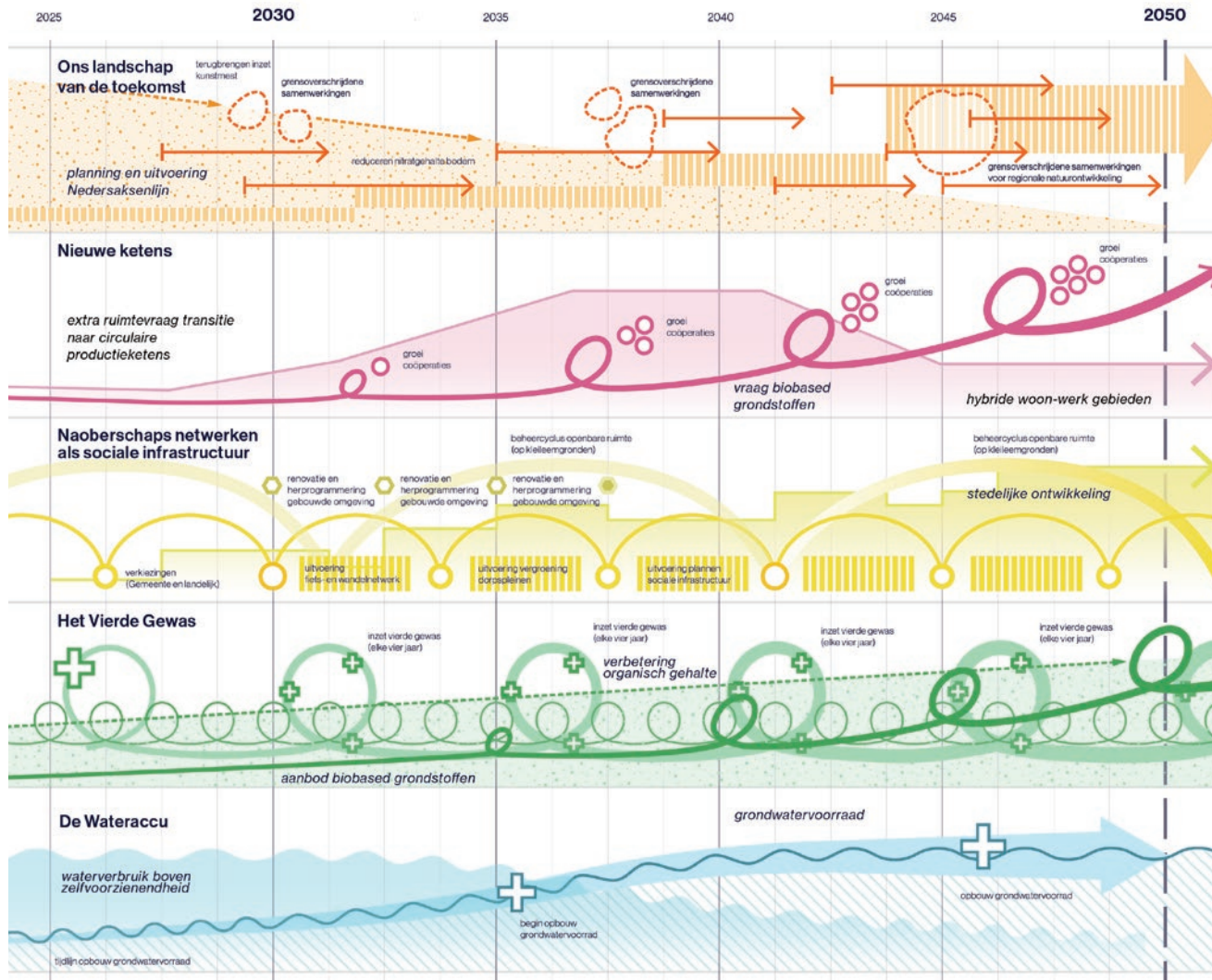

Recreatiegebied Bourtanger Moor-Veenland

Tijdslijn

Implementeren van de vijf bewegingen in hun eigen ritme

Beweging

Ritme

Doel

Versnellen van
grensoverschrijdende
samenwerkingen

+ sleutelspelers

Herwaarden en
ontwikkelen van lokale
talenten

+ sleutelspelers

Versterken van de sociale
infrastructuur

+ sleutelspelers

Herprogrammeren van het
cultuurlandschap

+ sleutelspelers

Herstellen van de
sponswerking
van de bodem

+ sleutelspelers

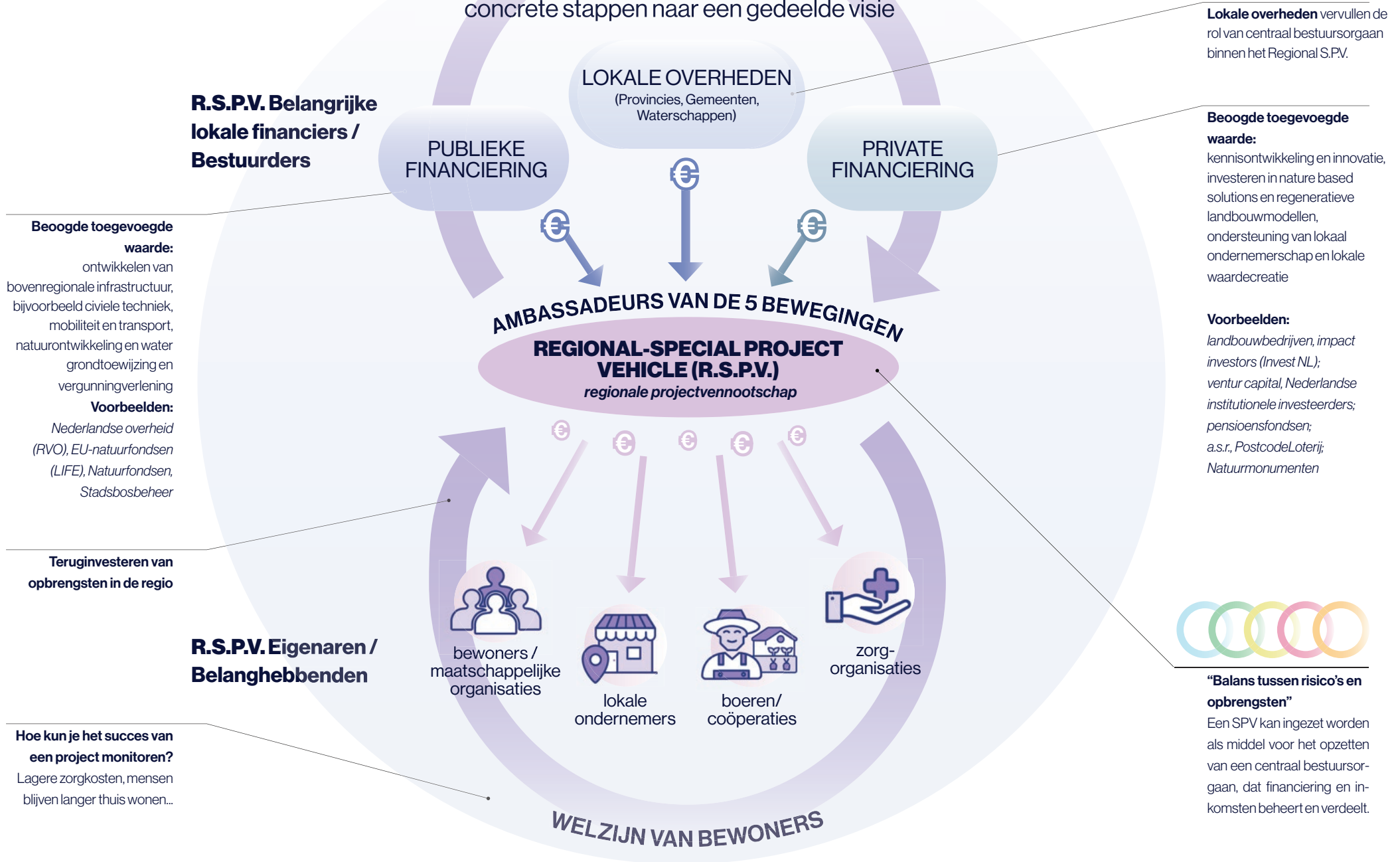
Elke beweging heeft een eigen ritme en wordt beïnvloed door externe factoren, zoals **politieke besluitvorming, seizoenen, vraag en aanbod of de beheercyclus van de openbare ruimte**. Ons doel is om deze bewegingen op elkaar af te stemmen, zodat ze elkaar kunnen versterken.

Een tijdslijn als planningsinstrument helpt daarbij. Het zorgt voor

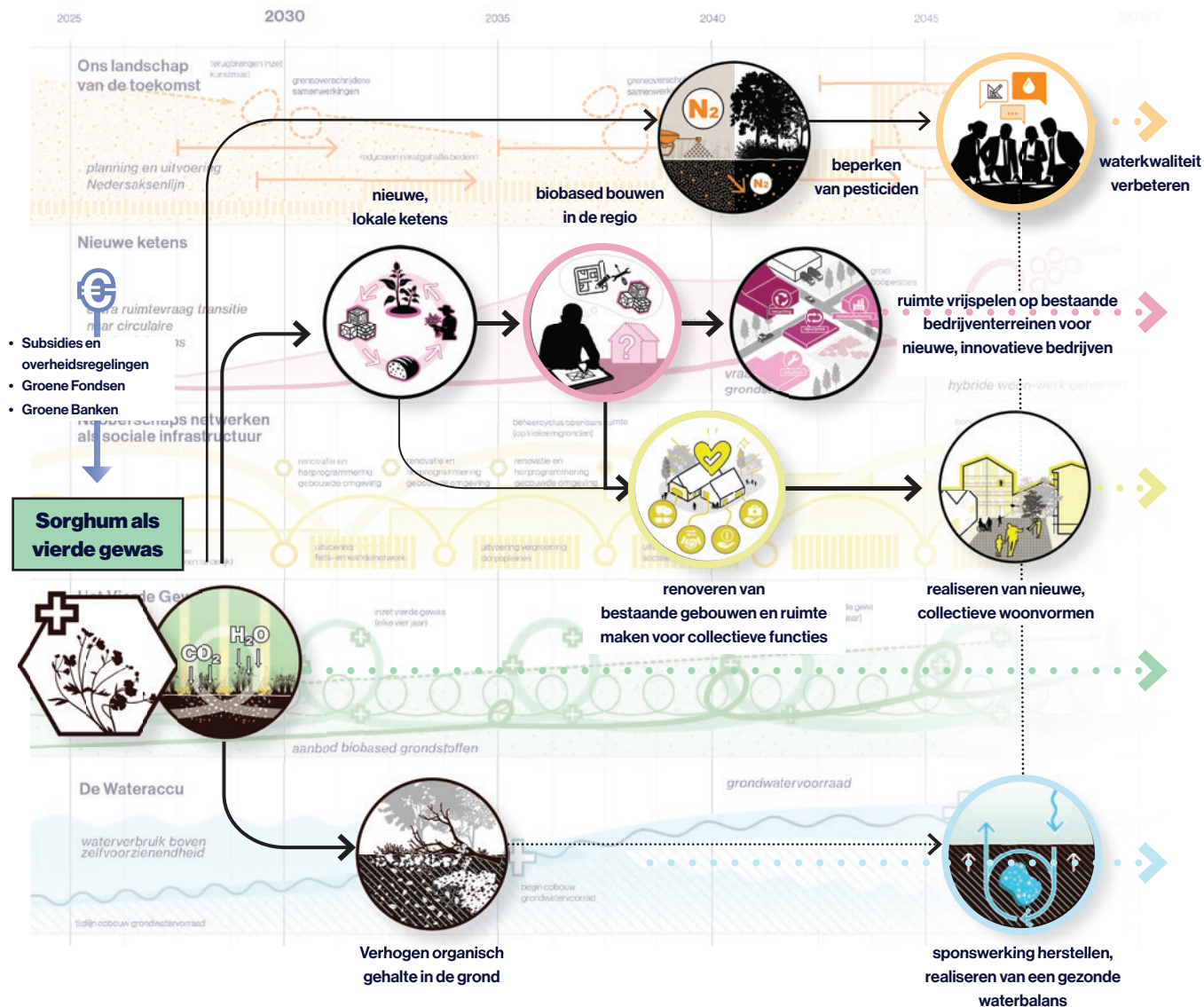
- afstemming tussen systemen en stakeholders te organiseren
- het zichtbaar maken van synergieën en laaghangend fruit
- het optimale inzetten van middelen en capaciteit
- vraag en aanbod aan elkaar te koppelen binnen regionale ketens

Financiering

concrete stappen naar een gedeelde visie

Voorbeelduitwerking: biobased (ver)bouwen

Doel

Versnellen van grensoverschrijdende samenwerkingen

- Gemeentes, en Provincies, Landkreise en Länder (Duitsland)
- Waterschappen en Wasser- en Bodenverbände (Duitsland)

Herwaarderen en ontwikkelen van lokale talenten

- Boeren en ondernemers uit de regio
- Eigenaren en beheerders bedrijventerreinen
- Kenniscentra, zoals DOC33

Versterken van de sociale infrastructuur

- Verenigingen plaatselijk belang
- Woningbouwcoöperaties
- Bewoners

Herprogrammeren van het cultuurlandschap

- Samenwerkingsverbanden, zoals Boer Burger Natuur Drenthe
- Natuur- en Milieufederatie Drenthe

Herstellen van de sponswerking van de bodem

- Eigenaren landbouwgronden
- Waterschappen
- Provincies i.s.m. Rijkswaterstaat

Wat is het laaghangend fruit bij het realiseren van deze ruimtelijke ingrepen, en kunnen deelprojecten elkaar versterken zodat er voordelige wisselwerkingen ontstaan?

Sorghum is een kansrijk gewas voor de rustperiode in de landbouw. Het heeft diverse toepassingen, onder andere als **hernieuwbare grondstof voor de bouw**, en draagt bij aan een betere bodemkwaliteit doordat het organisch-stofgehalte verhoogt. **Dit versterkt de sponswerking van de bodem.**

In samenwerking met lokale overheden kan de productie van biologische bouwstoffen financieel worden gestimuleerd, zodat een regionale afzetmarkt ontstaat voor hernieuwbare materialen voor de **bouw en renovatie van woningen**. Daarbij kunnen **regionale ketens** voor isolatiepanelen worden ontwikkeld, waarbij gebruik wordt gemaakt van **lokaal vakmanschap en kennis in de regio**.

Kruisbestuivingen stimuleren voor een gezond en dynamisch ontginningslandschap

